

سیاست های تدوین شده توسط فرهنگستان علوم از سوی معاون اول رئیس جمهوری به سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور جهت بهره برداری ارسال شده است.

«سیاست های علم و فناوری در برنامه ششم توسعه (از نظر فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران)»

بخش اول - تبیین مساله

۱- سیاست های علم و فناوری در برنامه های توسعه، برگرفته از سیاست های کلی علم و فناوری ابلاغی مقام معظم رهبری، سمت گیری و مسیر حرکت برنامه های توسعه علمی و فناوری را در طول دوره زمانی اجرای برنامه ها مشخص می کند. این سمت گیری از یک سو لزوماً معطوف به تحقق اهداف اسناد بالادستی به ویژه سند چشم انداز است، که ایران ۱۴۰۴ را کشوری توسعه یافته و از حیث علمی و اقتصادی در رتبه یک کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی تعریف می کند، و از سوی دیگر باید نگاهی به گذشته داشته باشد و کمابیش در امتداد برنامه های توسعه قبلی حرکت کند.

تحقق این مهم ایجاب می کند که بیان سیاست های علم و فناوری با ادبیاتی جریان ساز و تحول آفرین و در قالب مدلی که پاسخگوی تعهدات نظام علم و فناوری به سیستم های احاطه کننده خود باشد، انجام شود و به باز کردن افق ها و چشم اندازهای جدید کمک کند و در عین حال تأثیرگذاری بسیار جدی در برنامه ششم توسعه داشته باشد.

۲- با این نگاه طراحی مدل سیاست گذاری نظام علم و فناوری در برنامه های توسعه، با توجه به مؤلفه هایی همچون "کیفیت"، "نظام تدبیر"، "بیداری علمی"، "روندهای جهانی" و "سایر زیرنظام ها" صورت گرفته است:

۱/۲- استقرار نظام تضمین کیفیت، مستلزم تأثیرپذیری متقابل دانش و جامعه، استانداردسازی آموزش و پژوهش، رعایت اخلاق در علم و فناوری، صیانت از هویت دانش و دانشگاه، بالندگی اعضای هیأت علمی، و نظارت و ارزیابی و اصلاح مستمر فرآیندها و عملکردها است، که در نهایت به تولید علم و تربیت دانش آموختگان با مجموعه ای از توانمندی های دانشی، مهارتی و بینشی می انجامد.

۲/۲- از بعد نظام تدبیر، مدل سیاست گذاری نظام علم و فناوری ناظر به جایگاه و نقش علم و ویژگی های نظام تصمیم سازی و تصمیم گیری در حکمرانی خوب، قانونمندی، تعهدات و نقش نظام تدبیر، آزادی بیان و نقش ذینفعان در نظام علم و فناوری، کارایی استفاده از منابع و ابزارهای کنترل فساد است.

۳/۲- از جنبه دیگر عملکرد مطلوب و بهینه نظام علم و فناوری مستلزم فراهم آمدن بستر و زمینه ای است که به موجب آن اعتقاد به علمی بودن و علمی فکر کردن در جامعه فراگیر شود، ساختار کلان

علمی کشور به گونه‌ای اساسی متحول گردد، جامعه به جامعه یادگیرنده بدل شود، و رهبری مراکز علمی و دانشگاهی بر عهده عالمان قرار گیرد.

۴/۲- نظام علم و فناوری، همچنین مستقیم و غیر مستقیم تحت تأثیر روندهای جهانی است. در این زمینه توجه به افزایش شهرنشینی و رشد انتظارات مردم از دولت، فشارهای وارده بر منابع طبیعی اصلی، به دلایل افزایش جمعیت، تغییرات آب و هوا و رشد اقتصادی، پیر شدن جمعیت، جابه جایی قدرت های اقتصادی، همکاری‌های بین المللی، گسترش دنیای مجازی و نسل جدید ماهواره‌ها و ربات‌ها از جمله روندهای حائز اهمیت در بحث مربوط به سیاستگذاری در حوزه علم و فناوری است.

۵/۲- از دیگر لوازم سیاستگذاری نظام علم و فناوری، توجه به چالش‌های درونی نظام علم و فناوری، چالش‌های توسعه پایدار، چالش‌های نظام اجتماعی و فرهنگی، تقاضای اجتماعی، نظام آموزش و پرورش، فرهنگ و سیاست و الزامات اقتصاد مقاومتی (اقتصاد دانش بنیان) است.

۳- هم ارزش‌های حاکم بر نظام علم و فناوری را می‌توان در چهار مؤلفه اصلی خلاصه کرد:

۱۱/۳- اعتقاد به غایت روشن جهانی که صالحان وارث آن خواهند بود.

۲/۳- اعتقاد به اقتدارآفرینی ملی و بین المللی از طریق توسعه علم، فناوری و نوآوری

۳/۳- رعایت اصل "آزاد اندیشی" و "اختیار توأم با مسئولیت اجتماعی" در محیط‌های علمی

۴/۳- رعایت اصل منفعت عام در مقابل انتفاع شخصی

۴- تدوین سیاست‌های علم و فناوری در برنامه ششم توسعه، همچنین با توجه به سرفصل‌های سیاست‌های کلی علم و فناوری ابلاغ مقام معظم رهبری، در چارچوب محورهای ششگانه زیر صورت گرفته است:

۱/۴- جهاد مستمر علمی با هدف کسب مرجعیت علمی و فناوری در جهان.

۲/۴- بهینه سازی عملکرد و ساختار نظام آموزشی و تحقیقاتی کشور به منظور دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز و شکوفایی علمی.

۳/۴- حاکمیت مبانی، ارزش‌ها، اخلاق و موازین اسلامی در نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری و تحقق دانشگاه اسلامی.

۴/۴- تقویت عزم ملی و افزایش درک اجتماعی نسبت به اهمیت توسعه علم و فناوری.

۵/۴- ایجاد تحول در ارتباط میان نظام آموزش عالی، تحقیقات و فناوری با سایر بخش‌ها.

-۶/۴ گسترش همکاری و تعامل فعال، سازنده و الهام بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه‌ای و جهانی به ویژه جهان اسلام همراه با تحکیم استقلال کشور.

بخش دوم- سیاست های علم و فناوری

با توجه به ارزش‌های حاکم بر نظام علم و فناوری و سرفصل‌های ششگانه سیاست‌های کلی علم و فناوری، سیاست‌های حوزه علم و فناوری در برنامه ششم توسعه را می‌توان در سه سطح کلان، میانی و اجرایی برشمرد:

۱- سیاست های کلان به عنوان نشانگرهای مسیر حرکت کشور در برنامه ششم توسعه

-۱/۱ تعمیق معرفت دینی و ارتقاء ارزش های اسلامی- ایرانی و ایفای نقش الهام بخشی دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی در منطقه

-۲/۱ پایبندی مدیریت دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی به نظام تدبیر و رعایت اصل شایسته سالاری

-۳/۱ حرکت در مرزهای دانش با هدف افزایش سهم جمهوری اسلامی ایران در تولید علم جهانی، ارتقاء جایگاه زبان فارسی به عنوان زبان علم و تقویت هویت ملی

-۴/۱ به کارگیری علم و فناوری در عرصه‌های مختلف مدیریتی و تصمیم گیری به عنوان یکی از مؤلفه های اصلی اقتصاد مقاومتی و اقتدار ملی

-۵/۱ پایبندی به الزامات چرخه آفرینش دانش تا تولید ثروت

-۶/۱ تعهد نظام علم و فناوری (نظام های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) به حفظ محیط زیست و مدیریت علمی بر منابع طبیعی، توسعه پایدار و تضمین امنیت و صلح جهانی

-۷/۱ برون گرایی و افزایش تعاملات و دیپلماسی علم و فناوری

-۸/۱ راهبری نظام علم و فناوری مبتنی بر نیازهای آینده کشور

-۹/۱ ارتقاء فرهنگ اخلاق علمی، عمومی سازی و ترویج علم و فناوری در کشور

-۱۰/۱ برتری دیدگاه شبکه سازی در نظام علم و فناوری

-۱۱/۱ پایبندی به نظام تضمین کیفیت و رقابت پذیری در مؤسسه‌های آموزش عالی، پژوهشی و فناوری

-۱۲/۱ سیاستگذاری اجرایی و برنامه‌ریزی کلان و عملیاتی مؤسسه‌های آموزش عالی، پژوهشی و فناوری مبتنی بر التزام اجتماعی

۱۳/۱- تقویت نقش فرهنگ در توسعه علمی و اشاعه فرهنگ و اخلاق گفت و گو در تمامی سطوح جامعه، بین ملت‌ها و فرهنگ‌ها

۱۴/۱- حفظ و تقویت پایدار میراث فرهنگی کشور

۱۵/۱- تبدیل تهدید تحریم‌ها به فرصت از طریق تشکیل و توسعه شرکت‌های زایشی، ایجاد نهادهای تحقیق توسعه مشترک میان صنایع و دانشگاه‌ها و برقراری مشوق‌های لازم برای توسعه سرمایه‌گذاری خطرپذیر در حوزه تبدیل ایده به محصول

۲- سیاست‌های میانی

۱/۲- توسعه متوازن و هدفمند آموزش عالی مبتنی بر ضوابط و قواعد مشخص و از قبل تعیین شده

۲/۲- تأمین آزادی علمی و تحول بنیادین در مدیریت دانشگاهی با هدف ارتقاء جایگاه دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی

۳/۲- جهت‌دهی و هدایت تقاضای اجتماعی آموزش عالی به سمت اولویت‌های کشور

۴/۲- هماهنگی سیاستگذاری در نظام‌های آموزشی پیش‌دانشگاهی و دانشگاهی

۵/۲- تغییر نقش نهادهای بالادستی نظام علم و فناوری از کنترل و دخالت به حمایت و تسهیل‌گری

۶/۲- انسجام بخشی به امور سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و اجرا در حوزه علم و فناوری و تعیین حدود اختیارات و مسئولیت‌های نهادهای مختلف ذیربط

۷/۲- شفافیت بخشیدن به تصمیمات و فرایندهای اجرایی با هدف اعتمادسازی بین تمامی ذینفعان

۸/۲- تقویت و توسعه رابطه دانشگاه و جامعه در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

۹/۲- طراحی و استقرار نظام‌های تضمین کیفیت در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و فناوری

۱۰/۲- توسعه زیرساخت‌های آموزشی و تحقیقاتی در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و فناوری

۱۱/۲- بازنگری ریشه‌ای و بنیادین فرایندها در روند حرکت علمی کشور با هدف افزایش کارایی و اثربخشی

۱۲/۲- ارتقای الگوهای مدیریتی، فرهنگ سازمانی و شیوه‌های رفتاری در نظام علم و فناوری کشور به الگوهای جدید مدیریت یادگیرنده، سازمان یادگیرنده و یادگیری در اجرا

۱۳/۲- استفاده از تمامی ظرفیت‌های دانشگاهیان و کنش‌گران عرصه علم و فناوری در چارچوب دیپلماسی عمومی برای کاستن از تحریم‌ها و آثار آنها و کمک به رونق بازار کسب و کار کشور

- ۱۴/۲- توسعه تعاملات فرهنگی، هنری و اجتماعی در سطوح کشورهای همجوار، منطقه‌ای و بین‌المللی، در قالب گردشگری علمی و فرهنگی از طریق روان‌سازی مقررات تردد اعضای هیأت علمی و دانشجویان برای اجرای برنامه‌های آموزشی، فرهنگی و هنری
- ۱۵/۲- تغییر در مأموریت‌های دانشگاه‌های برتر کشور، با هدف ارتقاء آنها به دانشگاه ارزش‌آفرین، کارآفرین و ثروت‌آفرین.
- ۱۶/۲- فراهم آوردن زمینه تحول در آموزش عالی و تحقیقات با هدف قرار گرفتن هر چه سریع‌تر جامعه علمی کشور در مرزهای دانش
- ۱۷/۲- پایبندی به اصل شایسته‌سالاری در مدیریت آموزشی و تحقیقاتی کشور
- ۱۸/۲- رعایت حدود قانونی در انجام وظیفه و اعمال اختیارات توسط نهادهای سیاست‌گذاری و اجرایی نظام علم و فناوری و الزام آنها به پاسخگویی
- ۱۹/۲- تغییر نگرش بنیادین به علم و فناوری و اصلاح نظام مدرک‌گرایی
- ۲۰/۲- بازتعریف وظایف و اختیارات نهادهای مؤثر بر حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری با رویکرد تقویت نقش دانشگاه و دانشگاهیان
- ۲۱/۲- توسعه ارتباطات و زیرساخت‌های ارتباطی و فناوری اطلاعات با هدف تضمین دسترسی آزادانه امن و ارزان همه شهروندان به ویژه جامعه دانشگاهی کشور به اطلاعات مورد نیاز برای گسترش و تعمیق نهضت نرم‌افزاری
- ۲۲/۲- واگذاری اختیار به دانشگاه‌های برتر کشور در زمینه‌های مختلف برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی، پذیرش دانشجو و استخدام و ارتقاء اعضای هیأت علمی
- ۲۳/۲- چاپک‌سازی ساختارهای اداری- اجرایی و حذف ساختارهای زائد.
- ۲۴/۲- انسجام بخشی در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و اجرا
- ۲۵/۲- نهادسازی در جهت تولید و ترویج علم و افزایش سهم کشور در تولیدات علمی جهان
- ۲۶/۲- بازنگری در مدیریت تخصیص و هزینه‌کرد منابع مالی تحقیقات و فناوری
- ۲۷/۲- تکمیل زنجیره تولید دانش بنیادی تا دانش فنی
- ۲۸/۲- هدف‌مندی‌سازی پژوهش با توجه به نیاز بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی کشور
- ۲۹/۲- ارتقاء جایگاه و منزلت علم و عالم در فرهنگ عمومی جامعه، با تأکید بر علوم پایه و علوم انسانی

- ۳۰/۲- استفاده حداکثری از توان علمی، آموزشی و پژوهشی نخبگان ایرانی مقیم داخل و خارج کشور برای توسعه توان تحقیقاتی و فناوری کشور
- ۳۱/۲- تقویت بنیان‌های اشاعه، ترویج و همگانی سازی علم
- ۳۲/۲- ایجاد و توسعه مراکز علم
- ۳۳/۲- تقویت جایگاه اعتبارسنجی نظام دانشگاهی
- ۳۴/۲- توسعه راهکارهای فعال سازی دیپلماسی علم و فناوری
- ۳۵/۲- تقویت شرکت‌های دانش بنیان
- ۳- سیاست های اجرایی
- ۱۱/۳- اصلاح نظام پذیرش دانشجو با تأکید بر جدایی سنجش از پذیرش
- ۱۲/۳- افزایش سطح کیفی آموزش‌ها با تأکید بر آموزش مهارت های زندگی اجتماعی در کنار آموزش‌های نظری
- ۱۳/۳- ارتقاء توانمندی‌های بینشی، نگرشی و علمی اعضای هیأت علمی
- ۱۴/۳- ارتقاء منزلت و بهبود معیشت اعضای هیأت علمی
- ۵/۳- توجه به حل مسائل اجتماعی، و توقعات اشتغال پذیری
- ۶/۳- توجه به حفظ و نگهداشت محیط زیست و جلوگیری از ایجاد آلودگی‌های زیست محیطی در برنامه‌های درسی
- ۷/۳- تعامل با دستگاه‌های اجرایی برای طراحی و اجرای دوره‌های کارورزی برای دانشجویان رشته‌های مختلف دانشگاهی با هدف آشنایی آنها با محیط کسب و کار
- ۸/۳- پرورش روحیه دانشجویان برای انجام کار گروهی
- ۹/۳- افزایش امکان دسترسی به اطلاعات و انتشار نتایج تحقیق
- ۱۰/۳- شایسته سالاری در بهره گیری از منابع انسانی
- ۱۱/۳- ضابطه‌مند کردن توزیع جمعیت دانشجویی در زیرنظام‌های مختلف مبتنی بر مأموریت‌های هر یک از زیرنظام‌ها و نیاز جامعه
- ۱۲/۳- تسهیل مقررات و ضوابط جذب دانشجویان خارجی

- ۱۳/۳- طراحی جوایز علمی و پژوهشی ملی و بین‌المللی با هدف ایجاد رقابت و تقویت انگیزه و بنیه علمی و پژوهشی دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی و فناوری کشور
- ۱۴/۳- ایجاد آزمایشگاه‌های ملی با هدف جذب و به‌کارگیری نخبگان، برقراری ارتباط بین دانشمندان و ایجاد هم‌افزایی علمی و صرفه‌جویی در هزینه‌ها
- ۱۵/۳- تقویت و تحکیم جایگاه هیأت‌های امناء به عنوان عالی‌ترین مرجع تصمیم‌گیری در امور اداری، استخدامی، مالی، معاملاتی و تشکیلاتی از طریق بازنگری در ترکیب و وظایف آن هیأت‌ها
- ۱۳/۳- تسهیل در برقراری ارتباطات علمی با دانشگاه‌ها و مراکز علمی معتبر بین‌المللی
- ۱۴/۳- تأسیس و توسعه نهادهای واسط برای تولید نیمه‌صنعتی با بهره‌گیری از نتایج تحقیقات کاربردی
- ۱۵/۳- تقویت صندوق نوآوری و شکوفایی با هدف فراهم آوردن امکان تحقیقات زمان‌بر و خطرپذیر
- ۱۶/۳- بازنگری در برنامه‌های درسی دانشگاهی با هدف افزایش سطح کیفی آموزش‌ها با تأکید بر آموزش مهارت‌های زندگی اجتماعی، ایجاد دوره‌های چندرشته‌ای خاص مبتنی بر برنامه توسعه مناطق کشور و تمرکز بر اشتغال‌پذیری منطقه‌ای و ایجاد دوره‌های کارشناسی ارشد حرفه‌ای.
- ۱۷/۳- بازنگری در معیارهای ارتقاء اعضای هیأت علمی با هدف افزایش سهم پژوهش‌های مرتبط با مسائل و مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی
- ۱۸/۳- توسعه فعالیت‌های فرهنگی از طریق تقویت انجمن‌های دانشجویی
- ۱۹/۳- بازنگری مداوم در برنامه‌های آموزشی و محتوای دروس
- ۲۰/۳- تدوین نقشه راه پدافند غیرعامل در حوزه علم و فناوری
- ۲۱/۳- تقویت مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری و شرکت‌های زایشی و دانش‌بنیان و تأسیس مناطق ویژه فناوری
- ۲۲/۳- طراحی و استقرار نظام بالندگی اعضای هیأت علمی
- ۲۳/۳- برگزاری دوره‌های مشترک آموزشی با دانشگاه‌های معتبر خارجی و مشارکت در اجرای طرح‌های پژوهشی و فناوری بین‌المللی
- ۲۴/۳- توسعه و تقویت کمی و کیفی واحدهای تحقیق و توسعه در صنعت و بنگاه‌های اقتصادی
- ۲۵/۳- تأسیس مراکز تحقیقاتی مشترک با مراکز معتبر علمی بین‌المللی

- ۲۶/۳- تدوین شاخص هایی برای ارزیابی اثربخشی پژوهش در ساختار اقتصادی
- ۲۷/۳- بازنگری در آیین نامه ها و مقررات آموزشی و پژوهشی با نگاه تسهیل گری در چرخش امور و ارتقاء کیفیت
- ۲۸/۳- ایجاد توازن در پژوهش های بنیادی، توسعه ای کاربردی
- ۲۹/۳- نیاز سنجی برای اولویت گذاری در انجام پژوهش های کاربردی و تولید فناوری
- ۳۰/۳- طراحی نظام اطلاعات و آمار پژوهش و فناوری
- ۳۱/۳- بازنگری در آیین نامه ها و عملکرد قطب های علمی به منظور هدفمندسازی و تعمیق فعالیت های پژوهشی در دانشگاه ها و مراکز پژوهشی
- ۳۲/۳- الزام دانشگاه ها به ارائه برنامه های پژوهشی بلندمدت
- ۳۳/۳- تقویت انجمن های علمی به منظور نقش آفرینی بیشتر در سیاست گذاری و برنامه ریزی نظام علم و فناوری
- ۳۴/۳- تقویت تفکر برنامه ریزی و هوش برنامه ای معطوف به آینده پژوهی در نظام علمی
- ۳۵/۳- بازنگری در الگوی گسترش کمی آموزش عالی
- ۳۶/۳- برنامه ریزی به منظور شکل گیری و فعالیت نظام ملی نوآوری و نظام نوآوری بخشی
- ۳۷/۳- اولویت بخشیدن به تأمین اعتبار مورد نیاز فصول آموزش و علم و فناوری در جریان تدوین بودجه های سنواتی
- ۳۸/۳- تأمین اعتبار لازم برای بازسازی و نوسازی تجهیزات آموزشی و پژوهشی دانشگاه ها و مراکز تحقیقاتی مورد نیاز دانشگاه های برتر کشور
- ۳۹/۳- تسهیل استخدام اعضای هیأت علمی متعهد و کارآمد
- ۴۰/۳- مأموریت گرا کردن تحقیقات با هدف توسعه مرزهای دانش و تولید و تدوین دانش فنی
- ۴۱/۳- توجه ویژه به دانشگاه های برتر کشور با هدف رقابت پذیر کردن مدارک تحصیلی آنها با مدارک تحصیلی دانشگاه های بزرگ دنیا
- ۴۲/۳- حمایت از ایجاد شرکت های غیر دولتی توسعه فناوری و شرکت های خدماتی مهندسی با هدف تولید، انتقال و جذب فناوری

۴۳/۳- فراهم آوردن بسترهای قانونی لازم برای جذب سرمایه‌های خارجی در فعالیتهای مرتبط با تحقیق و توسعه

۴۴/۳- فراهم آوردن زمینه مشارکت دانشگاهیان در روند تحول و اصلاح امور دانشگاه و جامعه، تصمیم سازی و تصمیم گیری، برنامه ریزی و مدیریت کشور

۴۵/۳- تأمین امنیت فکری و شغلی و فراهم آوردن شرایط مناسب اقتصادی، اجتماعی و علمی برای جذب و نگهداشت نیروهای کارآمد، نخبه و مستعد در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی داخل با هدف کمک به مهار مهاجرت نخبگان علمی از کشور

۴۶/۳- توسعه فن بازارهای علم و فناوری، به ویژه در مناطق آزاد و مناطق مرزی

۴۷/۳- زمینه سازی برای حفظ دستاوردهای علمی و فناوری دانشمندان و فناوران در قالب نظام حقوق مالکیت معنوی

۴۸/۳- تشکیل صندوق حمایت از تجاری سازی دستاوردهای علم و فناوری

۴۹/۳- راه‌اندازی سامانه ارتباط جمعی علم و فناوری

۵۰/۳- توسعه ظرفیت نشر یافته‌های علمی

۵۱/۳- استقرار نظام ثبت اختراع مبتنی بر ممیزی

۵۲/۳- رعایت اصل شایسته سالاری در انتخاب مدیران دانشگاهی، مراکز پژوهشی و فناوری و شرکت‌های زایشی.»